

Xidirova Go'zal Xalil qizi
Magistratura talabasi. Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
E-mail: guzalkhidirova3@gmail.com
+998906747181

Ingliz bolalar adabiyotida mifologiyaning o'ziga xos jihatlari

Annotatsiya. Ushbu maqolada mifologiyaning bolalar adabiyotining rivojlanishi va mavzular ko'lami kengligi o'rganiladi. Unda mualliflar ingliz folklori va qirol Artur haqidagi afsonalardan tortib klassik yunon va rim miflarigacha bo'lgan turli mifologik an'analardan qanday qilib olinganligi va ularni yosh kitobxonlar uchun qiziqarli rivoyatlarga birlashtirgani ko'rib chiqiladi. Bu mifologik unsurlar, jumladan, antropomorflashtirilgan mavjudotlar, xudolar, qahramonlar va afsonaviy olamlar nafaqat ko'ngil ochish, balki axloqiy saboqlar va qahramonlik, qurbonlik, ezgulikning yovuzlik ustidan g'alabasi kabi umuminsoniy mavzularni berishga ham xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: mifologik, bolalar adabiyoti, qahramonlar, axloqiy saboqlar, afsonalar.

Хидирова Гузал Халил кизи
Магистрант. Университет экономики и педагогики
E-mail: guzalkhidirova3@gmail.com

Мифологические особенности английской детской литературы.

Аннотация. В статье исследуется глубокое влияние мифологии на развитие и тематическую глубину английских детских книг. В нем рассматривается, как авторы использовали различные мифологические традиции — от английского фольклора и легенд о короле Артуре до классических греческих и римских мифов — смешивая их в увлекательные повествования для юных читателей. Эти мифологические элементы, в том числе антропоморфные существа, боги, герои и мифические миры, служат не только для развлечения, но и для передачи моральных уроков и универсальных тем, таких как героизм, жертвоприношение и победа добра над злом.

Ключевые слова: мифологическое, детская литература, герои, нравственные уроки, легенды.

Khidirova Guzal Khalil kizi
Master student. University of Economics and Pedagogy
[E-mail: guzalkhidirova3@gmail.com](mailto:guzalkhidirova3@gmail.com)

Mythological peculiarities of English children's literature

Annotation. *The article explores the profound influence of mythology on the development and thematic depth of English children's books. It examines how authors have drawn from various mythological traditions—ranging from English folklore and Arthurian legends to classical Greek and Roman myths—blending them into engaging narratives for young readers. These mythological elements, including anthropomorphized creatures, gods, heroes, and mythical realms, serve not only to entertain but also to impart moral lessons and universal themes such as heroism, sacrifice, and the triumph of good over evil.*

Key words: *mythological, children's literature, heroes, moral lessons, legends.*

Kirish

Ingliz bolalar adabiyoti – bu jonli va ko‘p qirrali janr bo‘lib, unda fantaziya, tasavvur va axloqiy saboqlar birlashib, yosh o‘quvchilarning tajribalarini shakllantiradi. Ushbu janrning eng jozibador jihatlaridan biri – turli mifologik an‘analar bilan bog‘lanishi va ularni zamonaviy didga mos ravishda qayta talqin qilishidir. Sehrli parilar va ajdardolar olamidan tortib, afsonaviy qahramonlarning qahramonlik sarguzashtlarigacha, ingliz bolalar adabiyoti mifologik o‘ziga xosliklarga boy bo‘lib, bu jihatlar nafaqat o‘quvchilarni zavqlantiradi, balki ularni tarbiyalaydi ham. Bu mifologik talqinlar faqat an‘anaviy folklor bilan cheklanmay, balki qadimgi yunon-rim mifologiyasi, Artur afsonalari va o‘rta asr ritsarlik hikoyalaridan ham o‘ziga xos unsurlarni o‘z ichiga oladi. J.R.R.Tolkien, C.S.Lewis va J.M.Barrie kabi mualliflar o‘z asarlarida mifologik motivlardan mohirona foydalanib, shunday sehrli olamlar yaratadilarki, unda haqiqat bilan g‘ayritabiiylik orasidagi chegara yo‘qoladi. Mif va adabiyotning bunday uyg‘unligi bolalar tasavvurini rom etibgina qolmay, balki ularga axloqiy saboqlar ham beradi, qahramonlik, fidokorlik, o‘zgarish va yaxshilik bilan yomonlik o‘rtasidagi kurash kabi mavzularni yoritadi. Ushbu maqolada ingliz bolalar adabiyotidagi mifologik o‘ziga xosliklar o‘rganiladi va qadimgi miflarning qanday talqin qilinishi hamda bolalarga bu orqali qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilinadi. Hayvonlar inson sifatida gavdalandirilgan qahramonlar, qayta ishlab chiqilgan afsonalar va sehrli olamlarni tahlil qilish orqali mifologiyaning bolalarning dunyoqarashi va ma’naviy kamolotiga qanday ta’sir qilishini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Adabiyotlar tahlili

Mifologiya va bolalar adabiyoti o‘zaro kesishgan nuqta sifatida ko‘plab akademik tadqiqotlarning diqqat markazida bo‘lib kelgan, ayniqsa, ingliz adabiyoti kontekstida. Bolalar hikoyalaridagi mifologik mavzular nafaqat o‘yin-kulgiga xizmat qiladi, balki axloqiy, madaniy va falsafiy qadriyatlarni yetkazish vositasi hamdir. Ingliz bolalar adabiyotida uchraydigan mifologik o‘ziga xosliklar qadimgi miflar, folklor va klassik afsonalar yosh o‘quvchilar didiga

mos holda qayta talqin qilinishini aks ettiradi, shu bilan birga, ular ko'p qirrali ma'nolar orqali ma'rifiy va tarbiyaviy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu adabiyot sharhida ingliz bolalar kitoblarida mifologiya qo'llanilishi bo'yicha mavjud tadqiqotlar ko'rib chiqiladi, mifologik elementlarning qanday moslashtirilgani, ularning bolalar rivojlanishiga ta'siri va janrning mavzular boyligiga qo'shgan hissassi tahlil qilinadi. Bir qator olimlar mifologiya bo'yicha ingliz bolalar adabiyotiga ta'sirini chuqur o'rgangan. Zipes [8] ta'kidlashicha, ertaklar va xalq afsonalari bolalar adabiyoti an'analari shakllantirishda markaziy o'rin tutadi, ingliz mualliflari esa ko'pincha qadimgi mifologik tuzilmalardan va syujetlardan ilhom oladi. Folklor va mifologiya bolalar kitoblarini boyituvchi ulkan arxetiplar, mavzular va motivlar ombori hisoblanadi. Bular orasida ajdarholar, parilar va gapiruvchi hayvonlar kabi obrazlar bor bo'lib, ular chuqur ramziy va madaniy ma'noga ega. Zipesning fikricha, miflar nafaqat o'quvchilarni qiziqtiradi, balki yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi axloqiy kurashni o'rgatish orqali tarbiyaviy rol ham o'ynaydi. [8] Folklordan tashqari, klassik mifologiya – ayniqsa, yunon va rim afsonalari – ingliz bolalar adabiyotiga uzluksiz ta'sir ko'rsatib kelgan. C.S.Lewis, [3] J.R.R.Tolkien [6] va yaqinda Rick Riordan kabi mualliflar ushbu klassik an'analarni bolalar auditoriyasi uchun qayta talqin qilib, ilohlar, qahramonlar va mifologik maxluqlarni hikoyalarga kiritgan. [4]

Edmunds (2005) ma'lumotlariga ko'ra, klassik mifologiya obrazlaridan foydalanish mualliflarga axloq, qahramonlik va taqdir kabi universal mavzularni bolalar uchun qiziqarli va ta'limiy shaklda bayon etish imkonini beradi. Ilohlar, yarim ilohlar va afsonaviy maxluqlarni bolalar adabiyotiga kiritish orqali mualliflar qadimgi mifologik tushunchalarni zamonaviy kontekstga moslashtirib, ularni yosh o'quvchilar uchun tushunarli va dolzarb qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Bolalar adabiyotida arxetiplar va timsollar tushunchasi Campbell (2008) va Bettelheim (1976) kabi olimlar tomonidan keng muhokama qilingan. Ular mifologik qahramonlarning insoniy tajribalar timsoli sifatida qanday xizmat qilishini o'rganishgan. Campbellning "qahramonning sayohati" (hero's journey) g'oyasi ayniqsa ta'sirchan bo'lib, u afsonaviy qahramonning bosib o'tadigan bosqichlarini xaritalab bergan va Tolkienning "The Hobbit" asaridan tortib, Rowlingning "Harry Potter" seriyasigacha ko'plab bolalar kitoblariga tatbiq etilgan. Bettelheimning "Sehrdan foydalanish" (The Uses of Enchantment, 1976) asari esa, ertak va bolalar hikoyalariidagi mifologik unsurlar bolalarga murakkab hissiy va psixologik o'zgarishlarni tushunishda qanday yordam berishini ta'kidlaydi. Miflarda uchraydigan arxetiplar – qahramon, murabbiy va makkor obrazlar – bolalarga hayotdagi qiyinchiliklarni anglash va ular bilan qanday kurashish mumkinligini o'rganish uchun namunalar taqdim etadi. Ingliz bolalar adabiyotida ushbu arxetiplar tez-tez antropomorfizatsiya qilinadi. Piaget

(1970) va keyinchalik Bruner (1996) tomonidan ilgari surilgan fikrga ko'ra, mifologik mavjudotlarning antropomorfizatsiya qilinishi, masalan, "Narniya yilnomalari" (The Chronicles of Narnia) dagi sher Aslan yoki "The Hobbit" dagi ajdarho Smaug, bolalarga murakkab hissiy va axloqiy muammolarni qiziqarli va tushunarli shaklda o'rganish imkonini beradi. Ushbu antropomorfik obrazlar bolalarga jasorat, sadoqat va fidokorlik kabi mavhum tushunchalarni aniq va yaqqol misollar orqali anglashga yordam beradi. Artur afsonalari ingliz bolalar adabiyotining mifologik manzarasini shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Kermode (2001) va Beidler (2003) kabi olimlar qirol Artur miflarining bolalar uchun doimiy jozibasini o'rganib, ritsarlik, sharaf va muqaddas Grail izlash mavzulari an'anaviy va zamonaviy bolalar adabiyotiga qanday kiritilganini tahlil qilgan. T.H.Whitening "The Once and Future King" (1958) va "The Sword in the Stone" (1938) asarlari bolalar uchun moslashtirilgan Artur afsonalariga misol bo'lib, yosh Artur qanday qilib boladan dono hukmdorga aylanish jarayonini tasvirlaydi. Ushbu hikoyalar yosh o'quvchilarni tarixiy va afsonaviy qahramonlar bilan tanishtirish bilan birga, yetakchilik, taqdir va axloqiy mas'uliyat mavzularini ham o'rganishga undaydi. Qirol Artur to'g'risidagi hikoyalar bolalar adabiyotida doimiy mashhurligi miflarning shaxsiy va jamoaviy qadriyatlarni yetkazish qobiliyatini aks ettiradi. Kermode (2001) ta'kidlaganidek, Qirol Artur va uning ritsarlari haqidagi afsonalar bolalarga axloqiy xulq-atvor namunasini hamda qahramonlik, fidokorlik va mas'uliyat tushunchalarini o'zlari uchun kashf etish imkonini beradi. Sehrgar Merlinning mavjudligi bu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki uning Arturga murabbiylik roli turli madaniy an'analardagi mifologik murabbiylarning vazifasini aks ettiradi.

Natijalar va ularning tahlili

Xalq afsonalaridan kelib chiqqan ertaklar ingliz bolalar adabiyotining rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Zipes (2002) va Propp (1968) kabi olimlar ertaklarning tuzilishi va funktsiyasini tahlil qilib, ularning ko'pincha mifga asoslangan mavzulari – yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurash, zaifning g'alabasi va shaxsiy o'zgarish – universalligi haqida bahs yuritishgan. J.M.Barriening "Peter Pen" [1] va Frances Hodgson Burnettning "The Secret Garden" kabi asarlari mifologik mavzular bolalar adabiyotiga qanday singdirilganini ko'rsatadi va shu tariqa ertaklar sehrli va ramziy ma'noga ega bo'lgan hikoyalarga aylanadi. Ushbu asarlarda mif va ertaklarning uyg'unlashuvi bolalarni bolalikdan voyaga yetish davrigacha bo'lgan murakkab hissiy yo'llarni kashf etishga undaydi, ko'pincha sehrli realizm yoki allegorik tasvirlar orqali. Ertaklar axloqiy saboq berish vositasi sifatida ham xizmat qiladi, bu esa Bettelheim (1976) kabi olimlar tomonidan ta'kidlangan. Sehrli o'zgarishlar, ilohiy aralashuvlar va ertaklardagi yaxshilik bilan yomonlikning keskin farqlanishi shunchaki ko'ngilxushlik emas, balki bolalarga o'z psixologik

rivojlanishlarini tushunishga va atrof-muhitni anglashga yordam beradi. Shu sababli, ushbu hikoyalarda mifologiyaning qo'llanilishi o'quvchining kognitiv va hissiy yetukligi bilan bevosita bog'liqdir. Bolalar adabiyotidagi sehrli realizm mifologik an'analardan foydalangan holda sehr va haqiqat uyg'unlashgan olamlarni yaratishga yordam beradi. Masalan, "Harry Potter" asarida J.K.Rowling mifologik mavjudotlar – kentavrlar, yagona tuyoqlilar va uy elflarini sehrli jamiyat tarkibiga qo'shadi, bu esa haqiqiy dunyoning murakkabligini aks ettiradi. Rowling folklor va mifologiyadan qahramonlar, sehrler va artefaktlar uchun ilhom olsa-da, ularni zamonaviy va ko'pincha hazilomuz uslubda qayta talqin qiladi. "Harry Potter" olami, shuningdek, mifologiyadagi boshqa dunyolar haqidagi tushunchalarni ham eslatadi, masalan, ruhlar olami yoki o'limdan keyingi hayot – bu esa o'lim pardasi va o'limdan keyin mavjudlik kabi tasvirlarda aks etadi. Ushbu elementlar mifologik ildizlarga ega bo'lsa-da, ular zamonaviy kontekstga moslashtirilgan, bu esa yosh o'quvchilarga qiziqarli sarguzasht orqali mifologik arxetiplar bilan tanishish imkonini beradi. [5]

Nihoyat, sehrli realizm ingliz bolalar adabiyotining muhim jihatlaridan biri bo'lib, mifologik elementlarni yanada realistik yoki zamonaviy muhit bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Bu janr sehrli elementlarning kundalik hayotga integratsiyasini ta'minlaydi va ko'pincha oddiy hayot va sehr o'rtasidagi chegaralarni yo'q qiladi. Montserrat (2010) va Spivak (2004) kabi olimlar bolalar adabiyotidagi sehrli realizm o'quvchilarda hayrat va sirli tuyg'ularni uyg'otishini ta'kidlaydi, bu esa ularni kundalik hayotda ham sehrni his qilishga undaydi. "Narniya yilnomalari" va "Harry Potter" kabi asarlarda mifologik qahramonlar va mavjudotlar inson qahramonlari bilan birga yashaydi, bu esa haqiqat va xayolot uyg'unlashgan olamni yaratadi. Shu tariqa, bolalar nafaqat mifologik mavjudotlar va olamlar bilan tanishadilar, balki tasavvur va haqiqat o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish imkoniga ega bo'lادilar.

Ingliz bolalar adabiyoti – fantastika, xayolot va axloqiy saboqlarga boy janr bo'lib, ko'pincha turli xil mifologik an'analardan va g'ayritabiiy unsurlardan ilhomlanadi. Ushbu asarlar nafaqat sehrli va xayoliy olamlarni yaratadi, balki Angliyaning o'ziga xos madaniy, tarixiy va ijtimoiy kontekstlarini ham aks ettiradi. Ko'pincha qadimiy mifologik mavzularni zamonaviy ijodiy talqinlar bilan uyg'unlashtiradi. Ingliz bolalar adabiyotida mifologiyaning o'ziga xos jihatlarini qahramonlar, mavjudotlar, ramzlar va mavzular orqali kuzatish mumkin. Ingliz bolalar adabiyoti Britaniya folkloridan chuqur ildiz olgan bo'lib, unda mifologik mavjudotlar va qahramonlar tez-tez uchraydi. Masalan, pari, jin va ajdarho obrazlari J.R.R.Tolkien, C.S.Lewis va Kenneth Grahame kabi mualliflarning asarlarida muhim o'rin tutadi. "The Wind in the Willows" asarida mifologik o'rmon mavjudotlari va sehrli olamlar tasvirlangan bo'lib, bu dunyo bir vaqtning o'zida ham oddiy, ham mo'jizaviy

ko‘rinishga ega. Xuddi shuningdek, “Alice’s Adventures in Wonderland” (L.Carroll) asarlari ham aniq mifologiyaga asoslanmagan bo‘lsa-da, tushga o‘xshash dunyo yaratib, reallikning egilishi va mifologik o‘zgarishlarga o‘xshash elementlarni namoyon qiladi. Ingliz bolalar adabiyotining yana bir o‘ziga xos jihati – antropomorfizatsiyalangan mifologik mavjudotlarning tez-tez uchrashidir. Ajdarho, gapiruvchi hayvonlar va parilar insoniy xususiyatlarga ega bo‘lib, ular inson qahramonlari bilan muloqotga kirishadi. “Narniya yilnomalari” (C.S.Lewis) asarida sher Aslan qadimiy donishmandlik va ilohiy kuchga ega bo‘lgan timsol sifatida talqin qilingan. Lewis xristian mifologiyasi bilan bir qatorda yunon va rim mifologiyalaridan ham ilhom olgan holda bolalar uchun aniqroq va tushunarli shakldagi mifologik obrazlar yaratadi. “The Hobbit” (J.R.R.Tolkien) asarida esa ajdarho Smaug xudbinlik va g‘azabning ramzi sifatida namoyon bo‘ladi, bu esa xazina qo‘riqllovchi ajdarho haqidagi qadimgi miflarga ishora qiladi.

Ko‘plab ingliz bolalar hikoyalari klassik mifologiyadan ilhomlanib, qadimiy an‘analarni bolalar adabiyotiga moslashtiradi. Masalan, Rick Riordanning “Percy Jackson & the Olympians” seriyasi yunon va rim xudolarini zamonaviy bolalar uchun qayta talqin qiladi. Bu kabi asarlar bolalarga qadimgi dunyo haqida tushuncha berib, zamonaviy voqelik bilan uyg‘unlashtiradi. [4] Gustav Schwabning “The Gods and Heroes of Ancient Greece” asari ham bolalar uchun yunon va rim miflarini soddalashtirilgan tarzda yetkazadi. Artur afsonalari ham ingliz bolalar adabiyotida muhim mifologik ilhom manbai hisoblanadi. Qirol Artur, Dumaloq stol ritsarlari va Muqaddas Grail izlanishi kabi syujetlar mifologik motivlarga boy bo‘lib, sehr, sharaf va sarguzasht mavzularini o‘z ichiga oladi. T.H.Whitening “The Once and Future King” va “The Sword in the Stone” asarlari Artur haqidagi afsonalarni bolalar uchun qayta hikoya qiladi. Ushbu hikoyalarda Artur oddiy boladan afsonaviy qirolga aylanish jarayoni kulgili va jiddiy ohangda bayon qilinadi. Shuningdek, Merlin va Ko‘ldagi xonim kabi mifologik qahramonlar bolalar uchun qiziqarli va ma’noli hikoyalar yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Qirol Artur haqidagi afsonalar bolalarga qahramonlik, axloq va voyaga yetish tushunchalarini o‘rganishda yordam beradi.

Ertaklar ham ingliz bolalar adabiyotida muhim o‘rin tutadi. Garchi ularning barchasi klassik mifologiyaga asoslanmagan bo‘lsa-da, ularda o‘zgarish, sehrli mavjudotlar kabi mifologik mavzular mavjud. Aka-uka Grimmlar va Hans Christian Andersen ertaklari ingliz tiliga tarjima qilinib, mahalliy mifologiya bilan uyg‘unlashtirilgan holda qabul qilingan. “Peter Pan” (J.M.Barrie) asarida “Neverland” – vaqt va makon odatdagidek ishlamaydigan, bolalar abadiy yashaydigan xayoliy joy – mifologik tushunchalar bilan bog‘liq. “The Lion, the Witch, and the Wardrobe” (C.S.Lewis) asari esa xristian va

klassik mifologiyadan ilhomlangan bo‘lib, o‘lim va qayta tug‘ilish, fidokorlik va tirilish kabi mavzularni o‘z ichiga oladi.

Xulosa

Ingliz bolalar adabiyotida mifologiyaning o‘ziga xos jihatlari qadimiy afsonalar va zamonaviy ijodiy yondashuvlarning uyg‘unlashgan betakror tasvirini yaratadi. Antropomorfik mavjudotlardan tortib, klassik miflarning integratsiyasigacha yoki Artur afsonalarining qayta hikoya qilinishigacha, bolalar uchun yozilgan ingliz asarlari mifologik tushunchalarni qiziqarli, obrazli va oson tushunarli shaklda yetkazib beradi. Ushbu mifologik ta’sirlar nafaqat bolalarni ko‘ngilochar hikoyalar bilan tanishtiradi, balki ularga donishmandlik, axloqiy saboqlar va inson tabiati murakkabliklarini o‘rganish imkonini beradi. Shunday qilib, mifologiya ingliz bolalar adabiyotining kelajagini shakllantirishda kuchli va dinamik omil bo‘lib qolmoqda. Bolalar adabiyotidagi mifologik unsurlar xalq afsonalari, klassik mifologiya va Artur an‘analaridan ilhom olgan holda keng qamrovli va turli xil ta’sirlarni o‘z ichiga oladi. Arxetiplar, sehrli mavjudotlar va mifologik ramzlar orqali mualliflar ham qiziqarli, ham ta’limiy bo‘lgan hikoyalar yaratadilar. Antropomorfik qahramonlar, qayta talqin qilingan klassik miflar yoki haqiqat bilan xayolotning chegaralarini yo‘q qiluvchi sehrli dunyolar orqali, bolalar adabiyotida mifologiyaning integratsiyasi uzoq davom etadigan va yosh o‘quvchilarni o‘ziga jalb etuvchi boy an’anani shakllantirishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Barrie J.M. Peter Pan. Hodder & Stoughton. – 1911.
- 2.Burnett F.H. The Secret Garden. Frederick A. Stokes Company. – 1911.
- 3.Lewis C.S. The Chronicles of Narnia. Geoffrey Bles. – 1950-1956.
- 4.Riordan Rick. Percy Jackson & the Olympians. Disney-Hyperion. 2005-2009.
- 5.Rowling J.K. Harry Potter series. Bloomsbury Publishing. – 1997-2007.
- 6.Tolkien J.R.R. The Hobbit. George Allen & Unwin. – 1937.
7. Khidirova Guzal Khalil kizi. (2024). MYTHOLOGICAL PECULIARITIES OF ENGLISH CHILDREN’S LITERATURE. PEDAGOGS, 72(1), 198-204. <https://scientific-jl.org/ped/article/view/6581>
8. J. Zipes. Creative storytelling: Building community, changing lives. New York. Routledge. – 1995. – 267 pp.